# MANDUKYA UPANISHAD

## *Gaudapada's Karika*

## CHAPTER 2 - VAITATHYA PRAKARANA

**KARIKA NO. 1 TO 38**

**Chapter 2 - Verse 1**

वैतथ्यं सर्वभावानां स्वप्न आहुर् मनीषिणः ।
अन्तःस्थानात् तु भावानां संवृतत्वेन हेतुना ॥ १ ॥

vaitathyaṃ sarvabhāvānāṃ svapna āhur manīṣiṇaḥ |
antaḥsthānāt tu bhāvānāṃ saṃvṛtatvena hetunā || 1 ||

**Chapter 2 - Verse 2**

अदीर्घत्वाच्च कालस्य गत्वा देशान्नपश्यति ।
प्रतिबुद्धश्च वै सर्वस्तस्मिन्देशे न विद्यते ॥ २ ॥

adīrghatvācca kālasya gatvā deśānnapaśyati |
pratibuddhaśca vai sarvastasmindeśe na vidyate || 2 ||

## Chapter 2 - Verse 3

अभावश्च रथादीनां श्रूयते न्यायपूर्वकम् ।
वैतथ्यं तेन वै प्राप्तं स्वप्न आहुः प्रकाशितम् ॥ ३ ॥

abhāvaśca rathādīnāṃ śrūyate nyāyapūrvakam |
vaitathyaṃ tena vai prāptaṃ svapna āhuḥ prakāśitam || 3 ||

## Chapter 2 - Verse 4

अन्तःस्थानात्तु भेदानां तस्माज्जागरिते स्मृतम् ।
यथा तत्र तथा स्वप्ने संवृतत्वेन भिद्यते ॥ ४ ॥

antaḥsthānāttu bhedānāṃ tasmājjāgarite smṛtam |
yathā tatra tathā svapne saṃvṛtatvena bhidyate || 4 ||

## Chapter 2 - Verse 5

स्वप्नजागरितस्थाने ह्येकमाहुर्मनीषिणः ।
भेदानां हि समत्वेन प्रसिद्धेनैव हेतुना ॥ ५ ॥

svapnajāgaritasthāne hyekamāhurmanīṣiṇaḥ |
bhedānāṃ hi samatvena prasiddhenaiva hetunā || 5 ||

## Chapter 2 - Verse 6

आदावन्ते च यन्नास्ति वर्तमानेऽपि तत्तथा ।
वितथैः सदृशाः सन्तोऽवितथा इव लक्षिताः ॥ 6 ॥

ādāvante ca yannāsti vartamāne'pi tattathā |
vitathaiḥ sadṛśāḥ santo'vitathā iva lakṣitāḥ || 6 ||

**Chapter 2 - Verse 7**

सप्रयोजनता तेषां स्वप्ने विप्रतिपद्यते ।
तस्मादाद्यन्तवत्वेन मिथ्यैव खलु ते स्मृताः ॥ ७ ॥

saprayojanatā teṣāṃ svapne vipratipadyate |
tasmādādyantavatvena mithyaiva khalu te smṛtāḥ || 7 ||

**Chapter 2 - Verse 8**

अपूर्वं स्थानिधर्मो हि यथा स्वर्गनिवासिनाम् ।
तानयं प्रेक्षते गत्वा यथैवेह सुशिक्षितः ॥ ८ ॥

apūrvaṃ sthānidharmo hi yathā svarganivāsinām |
tānayaṃ prekṣate gatvā yathaiveha suśikṣitaḥ || 8 ||

## Chapter 2 - Verse 9

स्वप्नवृत्तावपि त्वन्तश्चेतसा कल्पितं त्वसत् ।
बहिश्चेतोगृहीतं सद्दृष्टं वैतथ्यमेतयोः ॥ ९ ॥

svapnavṛttāvapi tvantaścetasā kalpitaṃ tvasat |
bahiścetogṛhītaṃ saddṛṣṭaṃ vaitathyametayoḥ || 9 ||

## Chapter 2 - Verse 10

जाग्रद्वृत्तावपि त्वन्तश्चेतसा कल्पितं त्वसत् ।
बहिश्चेतो गृहीतं सद्युक्तं वैतथ्यमेतयोः ॥ १० ॥

jāgradvṛttāvapi tvantaścetasā kalpitaṃ tvasat |
bahiśceto gṛhītaṃ sadyuktaṃ vaitathyametayoḥ || 10 ||

**Chapter 2 - Verse 11**

| |
|---|
| उभयोरपि वैतथ्यं भेदानां स्थानयोर्यदि । |
| क एतान्बुध्यते भेदान्को वै तेषां विकल्पकः ॥ ११ ॥ |

| |
|---|
| ubhayorapi vaitathyaṃ bhedānāṃ sthānayoryadi \| |
| ka etānbudhyate bhedāṅko vai teṣāṃ vikalpakaḥ \|\| 11 \|\| |

**Chapter 2 - Verse 12**

| |
|---|
| कल्पयत्यात्मनाऽऽत्मानमात्मा देवः स्वमायया । |
| स एव बुध्यते भेदानिति वेदान्तनिश्चयः ॥ १२ ॥ |

| |
|---|
| kalpayatyātmanā''tmānamātmā devaḥ svamāyayā \| |
| sa eva budhyate bhedāniti vedāntaniścayaḥ \|\| 12 \|\| |

## Chapter 2 - Verse 13

विकरोत्यपरान्भावानन्तश्चित्ते व्यवस्थितान् ।
नियतांश्च बहिश्चित्त एवं कल्पयते प्रभुः ॥ १३ ॥

vikarotyaparānbhāvānantaścitte vyavasthitān |
niyatāṃśca bahiścitta evaṃ kalpayate prabhuḥ || 13 ||

## Chapter 2 - Verse 14

चित्तकाला हि येऽन्तस्तु द्वयकालाश्च ये बहिः ।
कल्पिता एव ते सर्वे विशेषो नान्यहेतुकः ॥ १४ ॥

cittakālā hi ye'ntastu dvayakālāśca ye bahiḥ |
kalpitā eva te sarve viśeṣo nānyahetukaḥ || 14 ||

**Chapter 2 - Verse 15**

अव्यक्ता एव येऽन्तस्तु स्फुटा एव च ये बहिः ।
कल्पिता एव ते सर्वे विशेषस्त्विन्द्रियान्तरे ॥ १५ ॥

avyaktā eva ye'ntastu sphuṭā eva ca ye bahiḥ |
kalpitā eva te sarve viśeṣastvindriyāntare || 15 ||

**Chapter 2 - Verse 16**

जीवं कल्पयते पूर्वं ततो भावान्पृथग्विधान् ।
बाह्यानाध्यात्मिकांश्चैव यथाविद्यस्तथास्मृतिः ॥ १६ ॥

jīvaṃ kalpayate pūrvaṃ tato bhāvānpṛthagvidhān |
bāhyānādhyātmikāṃścaiva yathāvidyastathāsmṛtiḥ || 16 ||

## Chapter 2 - Verse 17

अनिश्चिता यथा रज्जुरन्धकारे विकल्पिता ।
सर्पधारादिभिर्भावैस्तद्वदात्मा विकल्पितः ॥ १७ ॥

aniścitā yathā rajjurandhakāre vikalpitā |
sarpadhārādibhirbhāvaistadvadātmā vikalpitaḥ || 17 ||

## Chapter 2 - Verse 18

निश्चितायां यथा रज्ज्वां विकल्पो विनिवर्तते ।
रज्जुरेवेति चाद्वैतं तद्वदात्मविनिश्चयः ॥ १८ ॥

niścitāyāṃ yathā rajjvāṃ vikalpo vinivartate |
rajjureveti cādvaitaṃ tadvadātmaviniścayaḥ || 18 ||

## Chapter 2 - Verse 19

प्राणादिभिरनन्तैश्च भावैरेतैर्विकल्पितः ।
मायैषा तस्य देवस्य यया संमोहितः स्वयम् ॥ १९ ॥

prāṇādibhiranantaiśca bhāvairetairvikalpitaḥ |
māyaiṣā tasya devasya yayā saṃmohitaḥ svayam || 19 ||

## Chapter 2 - Verse 20

प्राण इति प्राणविदो भूतानीति च तद्विदः ।
गुणा इति गुणविदस्तत्त्वानीति च तद्विदः ॥ २० ॥

prāṇa iti prāṇavido bhūtānīti ca tadvidaḥ |
guṇā iti guṇavidastattvānīti ca tadvidaḥ || 20 ||

## Chapter 2 - Verse 21

पादा इति पादविदो विषया इति तद्विदः ।
लोका इति लोकविदो देवा इति च तद्विदः ॥ २१ ॥

pādā iti pādavido viṣayā iti tadvidaḥ |
lokā iti lokavido devā iti ca tadvidaḥ || 21 ||

## Chapter 2 - Verse 22

वेदा इति वेदविदो यज्ञा इति च तद्विदः ।
भोक्तेति च भोक्तृविदो भोज्यमिति च तद्विदः ॥ २२ ॥

vedā iti vedavido yajñā iti ca tadvidaḥ |
bhokteti ca bhoktṛvido bhojyamiti ca tadvidaḥ || 22 ||

## Chapter 2 - Verse 23

सूक्ष्म इति सूक्ष्मविदः स्थूल इति च तद्विदः ।
मूर्त इति मूर्तविदोऽमूर्त इति च तद्विदः ॥ २३ ॥

sūkṣma iti sūkṣmavidaḥ sthūla iti ca tadvidaḥ |
mūrta iti mūrtavido'mūrta iti ca tadvidaḥ || 23 ||

## Chapter 2 - Verse 24

काल इति कालविदो दिश इति च तद्विदः ।
वादा इति वादविदो भुवनानीति तद्विदः ॥ २४ ॥

kāla iti kālavido diśa iti ca tadvidaḥ |
vādā iti vādavido bhuvanānīti tadvidaḥ || 24 ||

**Chapter 2 - Verse 25**

मन इति मनोविदो बुद्धिरिति च तद्विदः ।
चित्तमिति चित्तविदो धर्माधर्मौ च तद्विदः ॥ २५ ॥

mana iti manovido buddhiriti ca tadvidaḥ |
cittamiti cittavido dharmādharmau ca tadvidaḥ || 25 ||

**Chapter 2 - Verse 26**

पञ्चविंशक इत्येके षड्विंश इति चापरे ।
एकत्रिंशक इत्याहुरनन्त इति चापरे ॥ २६ ॥

pañcaviṃśaka ityeke ṣaḍviśa iti cāpare |
ekatriṃśaka ityāhurananta iti cāpare || 26 ||

## Chapter 2 - Verse 27

लोकाँल्लोकविदः प्राहुराश्रमा इति तद्विदः ।
स्त्रीपुंनपुंसकं लैङ्गाः परापरमथापरे ॥ २७ ॥

lokām̐llokavidaḥ prāhurāśramā iti tadvidaḥ |
strīpuṃnapuṃsakaṃ laiṅgāḥ parāparamathāpare || 27 ||

## Chapter 2 - Verse 28

सृष्टिरिति सृष्टिविदो लय इति च तद्विदः ।
स्थितिरिति स्थितिविदः सर्वे चेह तु सर्वदा ॥ २८ ॥

sṛṣṭiriti sṛṣṭivido laya iti ca tadvidaḥ |
sthitiriti sthitividaḥ sarve ceha tu sarvadā || 28 ||

## Chapter 2 - Verse 29

यं भावं दर्शयेद्यस्य तं भावं स तु पश्यति ।
तं चावति स भूत्वासौ तद्ग्रहः समुपैति तम् ॥ २९ ॥

yaṃ bhāvaṃ darśayedyasya taṃ bhāvaṃ sa tu paśyati |
taṃ cāvati sa bhūtvāsau tadgrahaḥ samupaiti tam || 29 ||

## Chapter 2 - Verse 30

एतैरेषोऽपृथग्भावैः पृथगेवेति लक्षितः ।
एवं यो वेद तत्त्वेन कल्पयेत्सोऽविशङ्कितः ॥ ३० ॥

etaireṣo'pṛthagbhāvaiḥ pṛthageveti lakṣitaḥ |
evaṃ yo veda tattvena kalpayetso'viśaṅkitaḥ || 30 ||

## Chapter 2 - Verse 31

स्वप्नमाये यथा दृष्टं गन्धर्वनगरं यथा ।
तथा विश्वमिदं दृष्टं वेदान्तेषु विचक्षणैः ॥ ३१ ॥

svapnamāye yathā dṛṣṭaṃ gandharvanagaraṃ yathā |
tathā viśvamidaṃ dṛṣṭaṃ vedānteṣu vicakṣaṇaiḥ || 31 ||

## Chapter 2 - Verse 32

न निरोधो न चोत्पत्तिर्न बद्धो न च साधकः ।
न मुमुक्षुर्न वै मुक्त इत्येषा परमार्थता ॥ ३२ ॥

na nirodho na cotpattirna baddho na ca sādhakaḥ |
na mumukṣurna vai mukta ityeṣā paramārthatā || 32 ||

## Chapter 2 - Verse 33

भावैरसद्भिरेवायमद्वयेन च कल्पितः ।
भावा अप्यद्वयेनैव तस्मादद्वयता शिवा ॥ ३३ ॥

bhāvairasadbhirevāyamadvayena ca kalpitaḥ |
bhāvā apyadvayenaiva tasmādadvayatā śivā || 33 ||

## Chapter 2 - Verse 34

नाऽऽत्मभावेन नानेदं न स्वेनापि कथंचन ।
न पृथङ्नापृथक्किंचिद् इति तत्त्वविदो विदुः ॥ ३४ ॥

nā''tmabhāvena nānedaṃ na svenāpi kathaṃcana |
na pṛthaṅnāpṛthakkiṃcid iti tattvavido viduḥ || 34 ||

**Chapter 2 - Verse 35**

वीतरागभयक्रोधैर्मुनिभिर्वेदपारगैः ।
निर्विकल्पो ह्ययं दृष्टः प्रपञ्चोपशमोऽद्वयः ॥ ३५ ॥

vītarāgabhayakrodhairmunibhirvedapāragaiḥ |
nirvikalpo hyayaṃ dṛṣṭaḥ prapañcopaśamo'dvayaḥ || 35 ||

**Chapter 2 - Verse 36**

तस्मादेवं विदित्वैनम् अद्वैते योजयेत्स्मृतिम् ।
अद्वैतं समनुप्राप्य जडवल्लोकमाचरेत् ॥ ३६ ॥

tasmādevaṃ viditvainam advaite yojayetsmṛtim |
advaitaṃ samanuprāpya jaḍavallokamācaret || 36 ||

## Chapter 2 - Verse 37

निःस्तुतिर्निर्नमस्कारो निःस्वधाकार एव च ।
चलाचलनिकेतश्च यतिर्यादृच्छिको भवेत् ॥ ३७ ॥

niḥstutirnirnamaskāro niḥsvadhākāra eva ca |
calācalaniketaśca yatiryādṛcchiko bhavet || 37 ||

## Chapter 2 - Verse 38

तत्त्वमाध्यात्मिकं दृष्ट्वा तत्त्वं दृष्ट्वा तु बाह्यतः ।
तत्त्वीभूतस्तदारामः तत्त्वादप्रच्युतो भवेत् ॥ ३८ ॥

tattvamādhyātmikaṃ dṛṣṭvā tattvaṃ dṛṣṭvā tu bāhyataḥ |
tattvībhūtastadārāmaḥ tattvādapracyuto bhavet || 38 ||